

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

		приложения для создания визуального портфолио	
1720.	Уркенова Д.А.	Социальный брендинг и его влияние на современный мир	7346
1721.	Хабибулина А.Р.	Психология цвета в айдентике: как цвета влияют на восприятие бренда	7350
1722.	Хитуова М.Т.	Искусственный интеллект в графическом дизайне: новые возможности и вызовы	7353
1723.	Шаймуханбет А.	Современные тенденции в создании сувениров: от массового производства к уникальным изделиям	7355

11.7 НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И МЕТОДЫ В СФЕРЕ ДИЗАЙНА

1724.	Аманбек Назерке	Контемпорари стиліндегі сұлулық салонын қайта өңдеу, эстетика мен қолайлылық үйлесімі	7360
1725.	Әмір Әлия Әшімханқызы	Дәмхана интерьерін заманауи стильде қайта әзірлеу	7364
1726.	Мешітбай Дәмеш Мұратқызы	Косметолгия салонының интерьерін биоскандинавиялық стилде оңтайландыру	7367
1727.	Жалғас Зарина Нұрланқызы	Ескі мен жаңаның үйлесімі: ескі үйді контемпорари стильде қайта құру	7371
1728.	Ескенова Ажар Қадыржанқызы	Сұлулық салонын минимализм стилінде Қайта өңдеу	7374
1729.	Кульжнова Жасмин Нуржановна	Эргономика и инклюзивный дизайн в использовании экологических текстильных решений в интерьере	7377
1730.	Болысбекова Райхан Темирбековна	Костюм дизайндағы шығармашылық композиция	7380
1731.	Альбусынова Сымбат Думановна, Ералы Эльмира Әнуарбекқызы	Шағын қалаларға арналған инновациялық кітапханалар мен білім беру орталықтарын жобалау	7382
1732.	Садырбай Ақмарал Жұмабекқызы	Этнографиялық символизмнің Сәндік өнерде қолданылуы	7385

СЕКЦИЯ 12 ТРАНСПОРТ И ЭНЕРГЕТИКА КӨЛІК ЖӘНЕ ЭНЕРГЕТИКА / TRANSPORT AND ENERGY

Подсекция 12.1 Транспортная инженерия Көлік инженериясы / Transport engineering			
1733.	Алдаберген А.А.	Қазақстандағы автомобиль нарығының жан-жақты талдау	7392
1734.	Дюсенбаева А.А.	Биодизель: Қазақстандағы даму перспективалары	7395
1735.	Қалтай А.Б.	Биосутегі: оның өндірісі, Қазақстандағы дамуы	7397
1736.	Жанайдар С.Ж.	2024 жылдың теміржол вагондарының	7400

		инфрақұрылымы	
1737.	Курбанов Д.А.	Климат-контроль в транспортных средствах: сравнение Казахстана и стран Европы	7403
1738.	Амангельдинов А.С.	Проблемы карьерных самосвалов Казахстана. Путь их решения	7408
1739.	Гордей К.С.	Анализ применения экологичных материалов для тормозных колодок	7416
1740.	Кушмагамбетов Т.Р.	Оптимизация конструкций транспортных средств	7421
1741.	Казбеков Е.С.	Система рекуперации выхлопных газов EGR	7426
1742.	Ералин Д.Д.	Транспорт и углеродный след: анализ ситуации в Астане за последние три года	7430
1743.	Алданыш А.С.	Разработка методики формирования сети электрозарядных станций в Казахстане	7433
1744.	Кожаметов Т.Н.	Повышение эффективности использования транспортных средств и организации перевозок зерна в Костанайской области	7437
1745.	Мейрманов Р.С.	Прогнозирование потребности в колесных парах грузовых вагонов и совершенствование технологии их ремонта на железных дорогах Республики Казахстан	7441
1746.	Талғатұлы М.	Ақылы жол жүйесі: даму бағыты мен болашағы	7444
1747.	Зинатуллин А.Р.	Диагностика электрооборудования тягового электропривода электротранспортных средств	7447
1748.	Разбек Д.М.	Повышение эффективности технического обслуживания тормозной системы автомобилей	7450
1749.	Мерекеұлы Н.	Қостанай облысында ауыл шаруашылығы техникасына қосалқы бөлшектерді жеткізу	7453
1750.	Жорабек А.Н.	Моделирование ленточного конвейера с полимерной лентой	7454
1751.	Бейімбетұлы Б.	Астана қаласында құрылыс қалдықтарын тасымалдауды жетілдіру жолдары	7458
1752.	Шамаганов Д.Т.	Модернизация подвески автотранспортных средств для условий бездорожья, с повышением надежности	7460

**Подсекция 12.2 Теплоэнергетика
Жылуэнергетика / Heat power engineering**

1753.	Арысбай М.Б.	Қант зауытының қалдықтарын қайта өңдеудің энергия үнемді әдістемесін	7467
-------	--------------	--	------

		эзірлеу	
1754.	Жапбаралы Т.	Научно-технические аспекты разработки технологий солнечной электростанции для условий Республики Казахстан	7469
1755.	Жумагулова Д.К.	Обзор влияния влажности воздуха на эффективность фильтрации пыли в промышленности	7474
1756.	Жұманазар Н.Д.	Ғимараттарды жылу изоляциялаудың заманауи технологиялары – энергия үнемдеу стратегиясы	7479
1757.	Кабимулла А.Н.	Исследование и разработка катодных материалов с повышенной каталитической активностью для твердооксидных топливных элементов	7488
1758.	Қаирбеков А.Ж.	Қазақстан Республикасында биогазды пайдалану болашағы	7490
1759.	Қалжігіт Қ.Б.	Оценка эффективности частичного сжигания водорода в парогазовой установке	7494
1760.	Omarbekova A.B.	To the question of labor safety in thermal power industry	7499
1761.	Турикпенбаева А.А.	Газтурбиналық қондырғылардың жану камераларында көмірді газдандыру өнімдерін тиімді жағу үшін жанарғы құрылғысын жасау	7502

Подсекция 12.3 Стандартизация, сертификация и метрология
Стандарттау, сертификаттау және метрология / Standardization, certification and metrology

1762.	Аукенова Ж.Ж.	Повышение эффективности системы сертификации безопасности конструкций транспортных средств в Казахстане: проблемы и пути решения	7509
1763.	Ахмаджанова Н.Б.	Принципы ХАССП и их применение в системе безопасности пищевых продуктов	7511
1764.	Бекзатқызы А.	Массаны өлшеу құралдарын калибрлеу процесстерін жетілдіру бойынша шетелдік тәжірибе	7513
1765.	Беркинова Т.Р.	Государственный контроль в области технического регулирования: недостатки законодательства и перспективы их устранения	7516
1766.	Ғабиден Д.Ғ.	Мемлекеттік рәміздерді дайындауды бақылау	7518
1767.	Егенберген Е.Е.	Қазақстанда экологиялық таза өнім өндіруді міндеттеу	7522
1768.	Жанатова А.Е.	Кеден одағындағы теміржол көлігінің сапасын бағалау жүйесі	7524
1769.	Жандилдашева А.Р.	О качестве туристических услуг в Республике Казахстан	7532

1770.	Зарлыкова Г.О.	К вопросу о стандартизации субпродуктов яка	7535
1771.	Зархынбек З.	Аттракциондарды пайдалану кезінде қауіпсіздік талаптарының сақталуын талдау	7537
1772.	Заханова С.Б., Мустафаева А.С., Тілепалды Д.Қ.	ҚР СТ 1288-2016 стандартына сәйкес жол сапасын бағалау технологиясы	7541
1773.	Калиакпарова К.Б.	Метрологиялық бақылаудың заманауи әдістерін енгізудің маңыздылығы	7545
1774.	Қуанышбек А.	Фальсификация товаров как угроза безопасности для потребителей	7548
1775.	Кульдабаева А.Е.	Интеграция стандартов в процессы жизненного цикла продукции: вызовы и решения	7551
1776.	Марат Е.А.	Өнеркәсіптік жүк көтергіш крандарды радиобасқару жүйесіне көшіру	7556
1777.	Нұрат М.Н.	Халал индустрияның ұлттық инфрақұрылымына тиімді механизмді енгізу бойынша талдау және ұсыныстар әзірлеу	7558
1778.	Нұрғазы А.Н.	«Е-KTRM» платформасында сертификатсыз тауарларды цифрлық есепке алу	7562
1779.	Нұрман Д.К.	ҚР СТ ISO 45001-2019 стандартының еңбек қауіпсіздігіне әсері: тиімділігін бағалау және оңтайландыру жолдары	7564
1780.	Оразаев М.В.	Актуальные вопросы сертификации товаров и услуг	7568
1781.	Оралханова А.Қ.	Айналысқа шығарылған құрылыс материалдарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету деңгейін айқындау және оны арттыру жөніндегі ұсынымдар әзірлеу	7572
1782.	Орынғалиұлы А., Альжанова А.К.	Методологические подходы к повышению точности измерений теплопроводности и температуропроводности нанокompозитных материалов	7575
1783.	Рамазанова Ә.Б.	Цифрландырудың тау-кен өндірісіндегі сапа мен қауіпсіздікке әсерін талдау	7580
1784.	Рысбек Ж.Қ.	ISO стандарттарына сәйкес керамикалық кірпіш өндірісінің сапасы мен тиімділігін басқару бойынша ұсынымдарды талдау және әзірлеу	7585
1785.	Садықова Ж.Е., Акбердиева А.Б.	Метрологическое обеспечение измерений при синтезе функциональных материалов	7588
1786.	Сағымбекова А.С.	Әртүрлі елдердегі метрологиялық бақылау тәсілдерін салыстырмалы талдау	7592

1787.	Саутова А.К.	ҚР СТ ISO 14001-2016 экологиялық менеджмент жүйесін ұйымдарға енгізудің тиімділігін бағалау	7596
1788.	Серік М.Р., Есеркенов А.Б.	CaSo ₄ оптикалық қасиеттерін зерттеуге кешенді көзқарас	7601
1789.	Сисенова Ж.Н.	Химиялық кәсіпорындарында өлшемдерді метрологиялық қамтамасыз етуді жетілдіру жөнінде ұсынымдар әзірлеу	7603
1790.	Сугирова А.А.	ҚР СТ ІЕС 31010-2020 бойынша тәуекелдерді басқарудың негіздері	7607
1791.	Танирбергенова А.	Мемлекеттік бақылаудың цифрлық трансформациясы	7612
1792.	Уразбекова Д.В.	Актуальные вопросы повышения качества транспортной логистики в Казахстане: проблемы и возможности	7615
1793.	Ұлан Н.Н., Рымбекова Д.М.	Материалдардың оптикалық сипаттамаларын өлшеудің метрологиялық қамтамасыз етілуі	7619

Подсекция 12.4 Электроэнергетика
Электр энергетикасы / Electric power industry

1794.	Абдимиталипов А.У.	Мероприятия по снижению потерь электроэнергии в распределительных сетях	7621
1795.	Айсаев Е.С.	Внедрение системы мониторинга запасов устойчивости в Западной зоне ЕЭС Казахстана	7625
1796.	Айсанов А.Б.	Анализ параметров изоляции воздушных линий 6-10 кВ на промышленных предприятиях	7632
1797.	Алтынбаев Н., Мухаметжан Е., Ерік Е., Жанмурзен Ж.	Электр тізбегін есептеу әдістерінің даму кезеңдері	7635
1798.	Ахметбаев А.Д.	Расчеты установившихся режимов сложной сети с применением принципов диакоптики	7639
1799.	Бахыт Ә.Қ.	Общая задача об определении «Тормозная система Supress аварийного торможения ветроэнергетической установки на ВЭС Бадамша-1»	7643
1800.	Данекерова Г.Қ.	Хромтау қаласындағы жел электр станциясын салудағы технологиялық ерекшеліктер мен инновациялар	7648
1801.	Дербисалина Д.А., Касимова А.К.	Орташа кернеулі кабель желілерін қолдану ерекшеліктері	7652
1802.	Дошимов К.Ш.	Модель системы «двигатель Стирлинга α-типа – электрогенератор - нагрузка»	7655
1803.	Жарасканова А.Ж.	Электр энергиясын тұтыну режимдерін оңтайландырудың заманауи тәсілдері	7659

1804.	Іргебай А.М.	Электрмен жабдықтау жүйелеріндегі электр энергиясының шығынын азайту әдістеріне шолу	7665
1805.	Капен Т.А.	Влияние коротких замыканий на работу частотно регулируемых электродвигателей	7668
1806.	Кожаметова Ә.Д., Қалтай Е.А., Маулен Ә.Н., Мухамед Б.	Электроэнергетикалық қауіпсіздік және экология	7673
1807.	Қалдыбаев Д.Т.	«MATLAB-Simulink» көмегімен интеграцияланған жел қондырғысының имитациялық моделін әзірлеу" анықтамасының жалпы міндеті	7678
1808.	Мухаметжан Е., Мұқият Е., Мұратова А., Мырзабеков Ә.	Нөлдік ғимараттардың энергиясы (Zero-energy buildings): үйлер өздерін қалай энергиямен қамтамасыз ете алады	7682
1809.	Өмірбек Ә.Т.	Ұзын электр желілеріндегі ток мөлшеріне климаттық жағдайлар мен күн белсенділігінің әсерін бағалау	7686
1810.	Сарбасов Н.К.	Разработка модели системы накопления энергии на ветровой электрической станции 100 МВт для стабилизации отпускной мощности	7691
1811.	Сериков Е.Б., Русланулы Д.	Оптимальные условия эксплуатации силовых трансформаторов при перегрузках с учетом явления насыщения магнитных сердечников	7695

Подсекция 12.5 Эксплуатация транспорта и логистика
Көлікті пайдалану және логистика / Transport operation and logistics

1812.	Auesbekova M.A., Dukenbayeva G.M.	Strategies for improving logistics company reliability	7700
1813.	Tsoy T.R.	The influence of astronomical factors on satellite navigation systems	7704
1814.	Kulmurzina A., Iskakov D.	The role of transport models in urban mobility management: a case study of Astana with a focus on microscopic simulation	7706
1815.	Nadimov B., Topilskiy R.	UAV-based data collection for transport simulation: potential and practical applications	7711
1816.	Абдильманова А.С.	Будущее грузоперевозок: как альтернативный транспорт меняет экологические стандарты логистики	7715
1817.	Әлімхан А.О., Гаас Р.А.	Повышение эффективности организации дорожного движения на перекрестке улиц Мәңгілік Ел - Достық	7720
1818.	Бадылбаева Д.Б.	Развитие контейнерных перевозок в Республике Казахстан в контексте модернизации транспортно-	7724

		логистических центров	
1819.	Батешов Е.А.	Об отсутствии безпересадочных железнодорожных пассажирских маршрутов с большинства южных областей Казахстана до городов Костанай и Усть-Каменогорск	7727
1820.	Бекмағанбет И.Б.	«ҚТЖ-ЖТ» ЖШС филиалы «Жамбыл ЖТ бөлімшесі» Шығанақ станциясы мен оған жалғасатын жоларалықтарын модернизациялау арқылы теміржол тасымалын оңтайландыру	7731
1821.	Бердәлі Н.Т.	Заманауи қолданыстағы детекторлар	7736
1822.	Дукенбаева Г.М., Ауесбекова М.А.	Роль и объем перевозок транспортных коридоров Казахстана в 2024 году	7741
1823.	Жанботаұлы М.	Халықаралық көлік дәліздерінде көлік-экспедициялық қамтамасыз етуді ұйымдастырудағы кейбір мәселелер	7744
1824.	Жортуғулов О.М.	Заманауи таспалы конвейер	7751
1825.	Жуматаев А.Т.	Заманауи қатпарлы конвейерлер	7754
1826.	Жумағали Ш.Н.	Инновационные подходы к управлению логистическими потоками на международном транспортном коридоре "Север-Юг"	7758
1827.	Жұмағалиева М.Б.	Логистический сервис в пассажирских перевозках: современные технологии и перспективы развития	7762
1828.	Камалов Р.А.	Перспективы и вызовы внедрения искусственного интеллекта в систему электронного документооборота в ТОО «КТЖ-Грузовые перевозки»	7765
1829.	Кенжехан Б.Е., Махмутов Т.Қ.	Моделирование аэродинамических характеристик БПЛА с неподвижным крылом	7772
1830.	Касымбекова А.С.	Экологически-ориентированное управление логистикой автомобильных перевозок на примере Республики Казахстан	7776
1831.	Қанатбекова З.Қ.	Операциялық тиімділікті арттыру үшін кәсіпорындағы ішкі логистикалық процестерді оңтайландыру	7781
1832.	Кулбаракова Ж.А.	«Орал-Алматы» теміржолы бағытында жолаушыларды жедел тасымалдау қызметін ұйымдастыру	7785
1833.	Мазманов К.А.	Digit.ex – платформа по поиску онлайн специалистов	7790
1834.	Медведев В.В.	Анализ традиционных силовых агрегатов с гибридными и перспективы их развития	7794
1835.	Мусинова А.А.	Влияние технологии уполномоченного экономического оператора на транспортно-логистические процессы Казахстана	7798

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

жылдамдығын және батареяның қуат деңгейін бақылауға мүмкіндік береді. Бұл өндірістік процестің тиімділігін арттырып, жабдықтың істен шығу ықтималдығын 40%-ға төмендетеді.

Радиобасқару жүйесіне көшу бастапқыда инвестицияны талап етеді, бірақ ұзақ мерзімді перспективада бұл өзін толық ақтайды. McKinsey & Company талдауына сәйкес, радиобасқару енгізілген кәсіпорындарда жұмысшылардың өнімділігі орта есеппен 20%-ға артады, ал өндірістік жарақаттар саны 30%-ға төмендейді. Бұл бір ғана зауыттың жылдық үнемдеуін 500 000 АҚШ долларына дейін жеткізе алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Bolton, W. “Instrumentation and Control Systems” – Newnes, 2004.
2. Bennett, S. “A History of Control Engineering 1930-1955” – IET, 1993.
3. Dorf, R. C., & Bishop, R. H. “Modern Control Systems” – Pearson, 2016.
4. Ogata, K. “Discrete-Time Control Systems” – Prentice Hall, 1995.
5. Nise, N. S. “Control Systems Engineering” – Wiley, 2019.

УДК 006.063

ХАЛАЛ ИНДУСТРИЯНЫҢ ҰЛТТЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫНА ТИІМДІ МЕХАНИЗМДІ ЕНГІЗУ БОЙЫНША ТАЛДАУ ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР ӘЗІРЛЕУ

Нұрат Мадина Нұрхатқызы

madina.nurat@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Стандарттау, сертификаттау және метрология факультетінің 4
курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші - Хаймулдинова А.К.

Халал индустриясы – әлемдік экономикадағы қарқынды дамып келе жатқан салалардың бірі. Мұсылман халық саны 1,9 миллиардтан асып, халал өнімдерге жаһандық сұраныс жыл сайын өсуде. Сарапшылардың бағалауынша, 2021 жылы халал азық-түлік нарығы шамамен 2 трлн АҚШ долларын құрап, 2027 жылға қарай 3,9 трлн долларға жетуі мүмкін. Қазақстан үшін де халал индустриясының маңызы зор: 2009 жылғы ұлттық санақ бойынша халықтың 70%-ы өзін мұсылман деп көрсеткен [1], демек ішкі нарықта да халал стандарттарына сай өнімдерге сұраныс жоғары.

Қазіргі уақытта Қазақстанда халал өнімдерінің сапасын қамтамасыз ету және тұтынушының сенімін қорғау маңызды мәселеге айналды. Бұрын халал сертификаттау үдерістері негізінен діни бірлестіктер деңгейінде жүргізіліп, мемлекет тарапынан бірыңғай реттеу болмады. 2021 жылы алғаш рет мемлекет халал стандарттарын жүйелеуге кірісіп, Біріккен Араб Әмірліктері мен Түркияның қолдауымен 15 мемлекеттік халал стандарты әзірленіп қабылданды [2]. Бұл қадам отандық халал өнімдерін техникалық реттеу арқылы олардың сапасын арттыру және жалған сертификаттардан қорғау мақсатында жасалды. Дегенмен, халықаралық талаптарға толық сәйкес келетін аккредиттеу жүйесін енгізу әлі де өзекті мәселе болып отыр. Халал индустриясын дамыту үшін Қазақстанда GSO (Парсы шығанағы елдерінің стандарттау ұйымы) стандартына негізделген аккредиттеуді механизм ретінде енгізу қажеттігі туындауда.

Халал өнімдерін халықаралық нарыққа шығару үшін оларды сертификаттайтын органдардың қызметі жаһандық талаптарға сай болуы тиіс. GSO (Gulf Standardization Organization) – Парсы шығанағы елдерінің стандартизация жөніндегі ұйымы – халал өнімдер мен қызметтердің ортақ стандарттарын қалыптастырады. Атап айтқанда, GSO 2055-2:2021 стандарты халал сертификаттау органдарына қойылатын жалпы талаптарды анықтайды және өнімдерге халал сертификатын беру рәсімдерін регламенттейді. Яғни, бұл стандарт бойынша

сертификаттау органдары білікті кадрлар, шариғат талаптарына сай тексеру әдістемелері, құжаттау және бақылау жүйелері сияқты критерийлерді сақтауы қажет [3].

Қазақстанда бүгінде бірнеше ұйым халал сертификаттарын берумен айналысады, бірақ олардың бәрі бірдей халықаралық деңгейде аккредиттелмеген. Мысалы, 2017 жылы елімізде БАӘ тарапынан мойындалған халал сертификаты бар тек бір ғана ет комбинаты болғаны атап өтілді [4]. Сол кезде экспортқа өнім шығаруда ең басты түйткіл – қажетті сертификаттаудың болмауы екені анық айтылған болатын. Бұл проблеманы шешу үшін халал сертификаттау инфрақұрылымын халықаралық стандартқа бейімдеу керек.

GSO стандартына негізделген аккредиттеу жүйесі – соның бір шешімі. Мұндай жүйе аясында Қазақстандағы халал сертификат беруші органдарды арнайы аккредиттеу мекемесі GSO 2055 талаптарына сәйкес бағалап, құзыретін растайтын болады. Аккредиттеу жүйесінің дамуы, ұлттық заңнаманы халықаралық стандарттармен үйлестіру, және GSO жүйесіне интеграциялану – Қазақстанның халал индустриясын ғаламдық деңгейде мойындату жолындағы стратегиялық қадамдары болып табылады.

Экспорт статистикасы және өсу әлеуеті

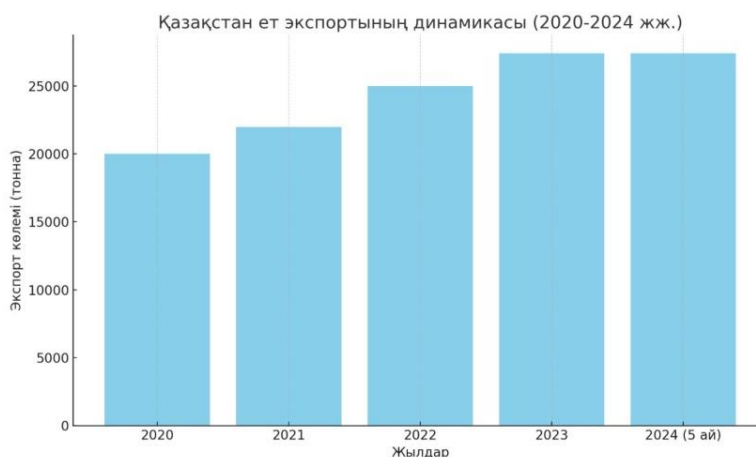
Халал стандартының біріздендірілуі ең алдымен Қазақстанның агроөнім экспортын ұлғайтуға мүмкіндік береді. Қазіргі кезде Қазақстан ет өнімдерін негізінен ТМД елдеріне экспорттап келеді. 2024 жылдың қаңтар–мамыр айларында еліміз 27,4 мың тонна ет және ет өнімдерін экспорттаған, оның ішінде 26,2 мың тоннасы ТМД мемлекеттеріне жіберілді. Экспортталған ет өнімдерінің көлемі 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1

Ет өнімдерінің экспорт үлесі

№	Экспорт бағыттары	Экспорт көлемі(тонна)
1	Ресей	14000
2	Өзбекстан	7300
3	Қырғызстан	4100
4	БАӘ және Таяу Шығыс	1200
5	Басқа елдер	800

Дәстүрлі негізгі сатып алушылар – Ресей, Өзбекстан және Қырғызстан. Ал басқа елдерге небәрі 1,2 мың тонна ет экспортталды, бірақ бұл көрсеткіш өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 2,2 есе артық екенін атап өткен жөн [5]. Яғни, ТМД-дан тыс нарықтарға, әсіресе ислам мемлекеттеріне экспорт қарқыны жаңа бастау алып келеді. Атап айтқанда, 2024 жылдың алғашқы бес айында Иран, Біріккен Араб Әмірліктері (БАӘ), Катар, Кувейт және Сауд Арабиясы сияқты елдерге қазақстандан шыққан ет өнімдерінің жеткізілімі айтарлықтай өсіп отыр.[5] Төменде Қазақстанның ет экспорты динамикасы көрсетілген (сурет 1)

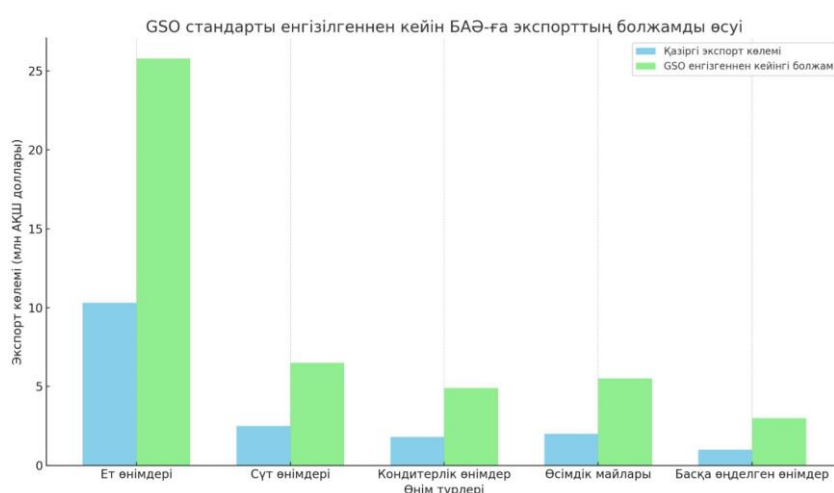

Сурет 1 Қазақстан ет экспортының динамикасы

Бірақ жалпы көлемдегі Парсы шығанағы елдеріне экспорт үлесі әлі де аз. Мәселен, 2023 жылы Қазақстанның БАӘ-ге экспорттаған ет және ет өнімдерінің құны 10,3 миллион АҚШ долларын ғана құрады [4]. Салыстырсақ, БАӘ сияқты мемлекеттердің ет импорты ондаған есе үлкен – бұл нарықтағы қазақстандық өнімдердің әлі пайдаланыла қоймаған әлеуеті зор екенін көрсетеді. Ислам ынтымақтастығы ұйымына (ISO) мүше елдер өздерінің халал азық-түлік қажеттіліктерінің басым бөлігін шетелден алады. 2019 жылы ОІС елдері халал азық-түлікке 200 миллиард АҚШ доллары көлемінде импорт сұранысын қалыптастырған, соның 20%-ы ет және мал шаруашылығы өнімдеріне тиесілі [5]. Бұл көрсеткіш ислам әлемінде халал өнімдерінің орасан нарығы бар екенін дәлелдейді. Демек, дұрыс бағдарлама және нарыққа қолжетімділік болған жағдайда қазақстандық ет экспорты өте жылдам арта алады. GSO стандарттарына негізделген аккредиттеу механизмі енгізілсе, отандық кәсіпорындардың халал сертификаттары Парсы шығанағы мен басқа да мұсылман елдерінде мойындалып, экспорт географиясы кеңейіп, көлемі еселеп өсуі мүмкін.

Еттен бөлек, Қазақстан басқа да халал өнімдерін сыртқы нарыққа шығаруға қабілетті. Соңғы жылдары ауыл шаруашылығы өнімдерінің өңделген түрдегі экспорты өсіп келеді: 2024 жылы өңделген агроөнім экспорты 14,9%-ға өсіп, 2,7 млрд долларды құрады[1]. Бұл көрсеткішке өсімдік майлары, ұннан жасалған кондитерлік өнімдер, шұжықтар, сондай-ақ сиыр және қой еті кіреді. Өңделген ет пен азық-түлік өнімдерін халал стандартымен сертификаттап сату – Қазақстанның қосылған құны жоғары тауарлар экспортын көбейту бағытына сай келеді. Мысалы, қазірдің өзінде Қазақстан қой еті экспорты бойынша әлемде 19-шы орында (\$33,9 млн құнмен, 2023 ж.) тұр. Алдағы жылдары халал стандартын жетілдіру арқылы ет экспортының құрылымын әртараптандырып (сиыр, қой, тауық, жылқы еттері және олардан дайындалған өнімдер), Таяу Шығыс пен Оңтүстік-Шығыс Азия нарықтарына тереңірек енудің мүмкіндігі бар.

Жалпы, GSO сияқты ортақ талаптарға сай халал аккредиттеу жүйесі қазақстандық өнімдердің халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттырып, экспорт көлемін ұлғайту арқылы ауыл шаруашылық саласына тұрақты өсім әкелмек. Осы тұжырымға дәлел ретінде, сурет 2-де GSO стандарты негізіндегі аккредиттеу енгізілгеннен кейін Қазақстанның БАӘ-ға экспорт көлемінің айтарлықтай өсетіні болжанған. Суретте көрсетілгендей, ет өнімдері мен басқа да өңделген өнімдер экспортының айтарлықтай өсу әлеуеті бар екені анық байқалады.

Сурет 2 GSO стандарты негізіндегі аккредиттеу енгізілгеннен кейін Қазақстан өнімдерінің БАӘ-ға экспорт көлемінің болжамды өсімі

GSO стандарттарына негізделген халал аккредиттеу жүйесін енгізу тек экспорттық көрсеткіштерді емес, жалпы экономикалық және әлеуметтік жағдайды жақсартуға ықпал етеді. GSO стандартына негізделген халал аккредиттеу жүйесінің Қазақстан үшін

экономикалық және әлеуметтік тиімділігі 2 кестеде көрсетілген. Кесте мәліметтері GSO 2055-2:2021 Halal Products – Part 2: General Requirements for Halal Certification Bodies стандартының талаптары мен ұсыныстарына негізделіп жасалған.[3]

Кесте 2

GSO стандартына негізделген халал аккредиттеу жүйесінің Қазақстан үшін экономикалық және әлеуметтік тиімділігі

GSO стандартына негізделген халал аккредиттеудің тиімділігі	Ықпалы мен нәтижесі
Тұтынушылардың сенімін нығайту	Халал сертификаты өнімнің сапасы мен қауіпсіздігіне кепілдік береді. Тұтынушылардың сенімі артады, өнімдер нарықта сенімді брендке айналады.
Халықаралық нарыққа қолжетімділік	Парсы шығанағы мен ислам елдерінде халал сертификаты талап етіледі. Қазақстандық халал сертификаттары осы елдерде мойындалып, өнімдеріміз жаңа нарықтарға шығуға мүмкіндік алады.
Бәсекеге қабілеттіліктің артуы	Халал сертификаты бар өнімдер сапалы әрі сенімді деп саналады. Бұл халықаралық нарықта отандық өнімдердің бәсекелік артықшылығын арттырады.
Жаңа жұмыс орындары және бизнестің дамуы	Халал сертификаттау органдары, зертханалар, тасымалдау және маркетинг сияқты көптеген байланысты салаларда жаңа кәсіпорындар пайда болып, қосымша жұмыс орындары құрылады.
Әлеуметтік жауапкершілікті көтеру	Халал стандарттары экологиялық тазалықты, жануарларды гумандық әдіспен союды және этикалық өндірісті қолдайды, бұл өз кезегінде қоғамның әлеуметтік жауапкершілігін арттырады.

Қорыта айтқанда, Қазақстанда GSO стандартына негізделген аккредиттеу механизмін енгізу – халал индустриясын жаңа деңгейге шығаратын стратегиялық қадам. Мұндай жүйе бір жағынан мемлекет ішінде халал өнімдердің сапасын және шынайылығын кепілдендірсе, екінші жағынан отандық өндірушілерге халықаралық нарыққа кеңінен жол ашып береді. Халал сертификаттарының өзара танылуы экспорттық тосқауылдарды жойып, қазақстандан шыққан өнімдерді жаһандық мұсылман қауымдастығы арасында бәсекеге қабілетті етеді. Ұзақ мерзімді перспективада GSO үлгісіндегі аккредиттеу жүйесін қолдау Қазақстанның агроөнеркәсіп кешені мен тағам өнеркәсібін әртараптандыру стратегиясына сай келеді және оның тұрақты дамуын қамтамасыз етпек. Бұл бастама арқылы еліміз халал өнімдерінің өңірлік хабына айналып, ислам әлемі мен басқа да елдердің сұранысын қанағаттандыратын сенімді серіктес дәрежесіне көтеріле алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Uatkhonov Y. “Arab businesses urge production of halal-certified meats in Kazakhstan.” – The Astana Times (26.05.2017)
2. Тайжанов Қайнар, ҚР Ұлттық аккредиттеу орталығы. “Қазақстанда 15 халал стандарты әзірленді” – Zakon.kz (07.04.2021)
3. GSO 2055-2:2021 – Halal Products – Part 2: General Requirements for Halal Certification Bodies. Gulf Standardization Organization (GSO), 2021.
4. Islamic Services of America (ISA). “Global Halal Economy Update: The Facts & Figures.” (16.12.2022) – ISA Blog.
5. UN Comtrade. Kazakhstan’s meat exports to UAE in 2023. – Trading Economics.